Контрольни экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 4 ОКТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 119 (7622). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА М. С. ГОРБАЧЕВА

1988 ШЕРА 30 СЕНТЯБРЕ КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМЕ ДАЬ КЪАМАЬЛ

Новкъостий! Ер Центральни Комитета Пленум гулъелга Политбюрос эшаш лаьрхIад. XIX Ерригсоюзни партийни конференце установкашка хьежжа, политически реформа дешаехи партийни аппарата структура эргаяькхха тоаярахи йолча предложенешка хьажар духьа.

ТIатеIIа а массайолча оагIорахьара а цу дешашка хьажаро хьахьекхар, парте функцеш хувцаяларца, из общества политически авангард хиларах тарра цун лоархIам айбарца дувзаденна, парте ЦК, Политбюро, Центральни Комитета секретарийн аппаратеи болх эргабаьккхха тоабе безаш хилар. Ма дарра аьлча, парте кулгалдара кадраш дIа-хьа нийсъеча цхьаццa хувцамаш делга дIадех цо.

Цу дешаех дукхагIдараш КПСС ЦК компетенце чудоагIаш да. Цунца дувзаденна да ер Пленум гулъяр. Политбюро цу хьакъехьара хаьдда предложенеш аз Пленумага дIакхайкаергья.

Бакъда, эггара хьалха со новкъосташка дIаала ловш ва КПСС Центральни Комитета цIерагIа Политбюро члена СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Громыко Андрей Андреевича заявлени енналга. Мукъа ба сона из Iоеша.

«Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитетага, КПСС ЦК Политбюрога, КПСС ЦК Генеральни секретарага М. С. Горбачевга.

Со тоъал ха яха саг ва. Айса чакхбаьккхача вахара наькъага юхахьежача, аз кхетаду, сайна йола цаI мара йоаца хьакъале решени пенсе вахар йолга.

Аз доккхал ду се 57 шера ленински парте член хиларах, царех 36 шу — ЦК составе, 15 шера Политбюро член а хиннав со. Массанахьа, се парте дIа мел хьожаваьча моттигашка цIена а мехка хьашташа дIа ма деххара а болх бе гIнйртав со. Иштта хиннад Iилмай Академе системе со волча хана, иштта хиннад дипломатически балха а, цу даькъе СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра посте хилар а долаш, иштта хиннад СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла со хержачул тIехьагIа а.

Со чIоаггIа дог тийша а волаш тIехьа ва советски общества чакхйоалача сийлахьйоккхача перестройкана, парте, цун XXVII съездо, XIX Ерригсоюзни конференце, ЦК Пленумаша тIанйца решенеш кхоачашъяра. Сона лов хIара дийнахьа ерригача партеца, дерригача халкъаца цхьан мугIаре хила. Аз дог доах айса яхар оаш нийса кхетадеш хиларга. Са моттиг хувцаяларо новкъарле ергьяц сона сай низ дIакхоача, партени паччахьалкхени хьашташа дIадеха декхараш кхоачашде.

Баркал хилда Центральни Комитета, баркал хилла шоана массанена. Даьхе бахьан, машар бахьан соца цхьана болх барах.

А. ГРОМЫКО».

Политбюро дийцад из дош. Андрей Андреевича дехар кхоачашде лаьрхIал оаха. Вайна массанена вовз А. А. Громыко воккха политически а паччахьалкхен а деятель хиларах тарра. Ткъаь итт шу совгIа парте Центральни Комитета член ва из. Шовзткъеи итт шу гаргга дIаденнад дипломатически балха: США, Великобритане посол, ООН Кхерамзлен Советера СССР викал, министра заместитель, цул тIехьагIа СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр. ВIашагIкхийттача Къамий Организаци хьаярах долча документашта кIала латт Громыко Андрей Андреевича кулг, из цо яздаьд Советски паччахьалкхен цIерагIа.

1973 шера А. А. Громыко ЦК Политбюро членалла, хIаьта 1985 шера — СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла хержав.

Гуш ма хиллара, новкъостий, боккха вахара никъ баьб цо бе-бе а цхьайолча хана чоалхане а хиннача шерашка. Цун болх могабеш тIанйцаб вай мехка а доазол арахьа а.

Ма дарра аьлча, дIаьхий политически вахар да-кх. Оалаш ма хиллара, Андрей Андреевича шийна а дукха хана денэи дикен из вовзаш долча вайна массанена а дагадоха хIама долаш да.

Тахан, Андрей Андреевич доагIа а доагIаш салаIа волача хана, сона ловра Политбюрорча цун коллегий цIерагIа — со дог тийша ва Пленуме дакъа лоацаш бараш а из уйла йолаш болга, — цо Iалаьмате дукха къахьегар а партенеи паччахьалкхеннеи тешшаме гIулакх дар а бахьан долаш цунна баркал ала, могаш-маьрша хилва, аьнна цунна ловца баккха.

Бакъда, сона хет, Андрей Андреевич дIахо а мехка общественно - политически вахаре дакъалоацаш, ший спытаца вай хьаллоацаш хургва, аьнна.

Кхы цIаьккхаза а мукъа ба сона Громыко Андрей Андреевича дика мел дар хилар ловш ловца баккха. **(ТIоараш тох).**

XIX ЕРРИГСОЮЗНИ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦЕ РЕШЕНЕШКА ХЬЕЖЖА КПСС ЦК КОМИССЕШ ВIАШАГIЙОХКАРАХИ КПСС ЦК АППАРАТ ЭРГАЯККХАРАХИ БОЛА

1988 шера 30 сентябре КПСС Центральни Комитета Пленумо баь соцам

1. Пленумо хилча бакъахьа лаьрхIай КПСС ЦК ер комиссеш:

— партийни вахареи кадрови политикаи дешай хьакъехьа (председатель Г. П. Разумовский);

— КПСС ЦК идеологически комисси (председатель В. А. Медведев);

— социально - экономически политика дешай хьакъехьа (председатель Н. Н. Слюньков);

— аграрни политика дешай хьакъехьа (председатель Е. К. Лигачев);

— дунен халкъашта юкъерча политика дешай хьакъехьа (председатель А. Н. Яковлев);

— правови политика дешай хьакъехьа (председатель В. М. Чебриков).

2. КПСС ЦК Политбюрона тIадулалда мехка перестройка кIоаргъялареи политически система реформа кхоачашъяреи хьалашка партийни органий функцеш хувцаялар теркал а деш, КПСС ЦК аппарата керда структуреи моттигера партийни комитеташи хьаяра практически гIулакхаш делга.

3. Союзни республикай компартей ЦК-аша, парте крайкомаша, обкомаша къаьстта теркам тIабохийталба отчеташи хоржамаши деча хана партийни аппарате кадраш хьахаржара, цу балха тIа боккха политически сакхетам а гIулакх а дола, бIубенна перестройка хьаллоаца коммунисташи парте боацараши тешаш а лоархIаш а бола новкъостий оттабара дешашта.

КПСС ЦК Пленуме А. А. Громыкос даь къамаьл

Деза новкъостий!

Боккъалдар аьлча, сона халахет КПСС ЦК составера сай хьал хувцалуш. Бакъда, ха яхай — цо ше хоайолийт, из теркал де а деза.

Вай дерригаш лийннад вахара лагIашка никъ беш. Цхьабарий дукхагIа да уж, цхьабарий кIезигагIа да. Бакъда, хIаране оз, из нийса а да, ше мехка, наха, партена фу даьд? Иштта хIама ду аз а.

Сайна могачогIа къахьийгад аз. Массанахьа а хоалуш хиннаб сона доттагIий оагIув, ханаш тайп-тайпара хинналe а, хала яраш а, геттара хала яраш а хиннай. Вайна массанена а хов из. Бакъда, марксистско - ленински Iилма бакъ хиларах, вай идеалех бух боаццаш тешам бенна хиларо низ телар къахьегача.

Сайха лаьца дика дош алараx баркал ях аз Михаил Сергеевич Горбачевна. Цу дешаша кер тохабалийтаб са.

Со чIоаггIа тешаш ва мехка дерригa вахар революционни эргадаккха лаьца никъ цаI мара боаца, нийса а Iилма кIийлен тIара а хиларах.

Хаьдда хьаллоац аз КПСС XXVII съезда, XIX Ерригсоюзни партийни конференце, парте Центральни Комитета Пленумий решенеш кхоачашъеш партеи цун Центральни Комитетои деш мел дар.

ЧIоаггIа раьза ва со вай кулгалдеча колелктиве — парте Центральни Комитетеи ЦК Политбюрои идейни а политически а цхьоагIо йолаш. Цу коллективе доал деш я ленински принципаш, ленински идеяш.

КIоаргга теш со мехка хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашде дезаш а кхоачашдерг а хиларах. Цунна бола тешам ба ленински деношкара денз кховзткъе итт шера исторе хана халкъо даь турпала гIулакхаш.

Баркал ях аз шоана массанена а, цхьана болх барах а сох тешам хиларах а.

КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Медведев Вадим Андреевич

1929 шера 29 марта ваьв Ярославски областа Даниловски района Мохоньково яхача юрта, эрсе ва.

1951 шера Ленинградски паччахьалкхен университет яьккхай. Ассистент волаш болх баьб, хIаьта цул тIехьагIа цу университете воккхагIвола преподаватель волаш хиннав. 1956 шера денз — машиннаькъа транспорта инженерий Ленинградски института доцент, 1961 шера денз — Ленсовета цIерагIча Ленинградски технологически института политэкономе кафедра заведующи.

1968 шера парте Ленинградски горкома секретаралла хержа хиннав. 1970 шера денз КПСС ЦК пропаганда Отдела заведующе заместитель волаш болх баьб. 1978—1983 шерашка — КПСС ЦК-арча общественни Iилмай Академе ректор. 1983 шера КПСС ЦК Iилмайи дешара заведенейи Отдела заведующи хиннав.

Парте XXV-чеи XXVI-чеи съездашка КПСС Центральни ревизионни комиссе членалла хержав, XXVII съезде — КПСС Центральни Комитета мартовски (1986 ш.) Пленуме КПСС ЦК секретаралла хержав. Цу цхьан ханна КПСС ЦК Отдела заведующи хиннав.

СССР Лакхехьарча Совета депутат ва.

СССР Iилмай Академе член - корреспондент ва. Социализма политически экономе дуккхача йоазон балхий автор ва.

КПСС ЦК, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК

КПСС, Центральни Комитето, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-о, ВЛКСМ ЦК-с, 1987 шера октябре денз 1988 шера июле кхаччалца йолча хана хьайбай продукташ дукхагIа яхараи царна закупкаш яраи тIехьарча союзни автономни республикашта, краяшта, областашта, автономни областашта, автономни округашта, юртбоахама районашта, колхозашта, совхозашта, межхозяйственни а кхыйолча а предприятешта, гIонна долча юртарча боахамашта, промышленни предприятешта организацешта юкъе яьржача Ерригсоюзни социалистически яхьа итогаш ка хьежа а хьежа котъяьннар а лаьрхIа, КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-а, ВЛКСМ ЦК Сийлен грамоташ еннай районаи коллективашта:

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-е ГIОЛЛА:

1. Малгобекски района;
2. Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза;
3. Гудермесски района «Новогрозненский» совхоза;
4. Шалински района «Московский» совхоза.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

ТIЕХДИКА ХЬОКХАМАШ

Укх тIеххьарча хана дукха дика дешаш хоз вайна Малгобекски района хьайбаш леладерий балхах. Цох тамаш елга а дац, хIана аьлча паччахьалкхен планаш кхоачашъелга закон а хинна дIаэттад укхазарча боахамий кулгалхошта, къахьегама коллективашта. ДIабахача нйс бетта, план 3030 тонн йолаш, паччахьалкхенга ехкай 3233 тонн шура. Дулх дохкарах йола план а тIехкхоачашъяьй. Соахка укх хана хинначул 50 килограмм дукхагIа шура йоаккх хIара кхоабача Iаттагара.

Района хьайбаш леладерашта юкъе яьржача социалистически яхье цахаддаш хьалха латташ хьабоагIа «Алханчуртский» совхоза къахьегамхой. Чакхъяьннача кхаь кварталагIа цар паччахьалкхенга дехкад 444 тонн дулх. Дукха хIама ца эшаш шера планагIа дар да из. ДIадахача шерашка тIехьабусаш хиннача «Малгобекский» совхоза хьайбаш леладераша шура дIачуялара шера план кхоачашъяь йоалаш латт.

— ДикагIболча дояркай цIераш - яха лов сона, — аьлар моттигерча районни агропромышленни объединене керттерча зоотехника Цицкиев Мухьмада. — Уж ба Евлоева, Коригова, Батаева, Картоева, дуккха кхыбараш. Цар хьинаро аьттув беннаб тхона карарча шера кхоалагIа квартал тIехдика хьокхамаш долаш чакхъяккха.

ТIЕХЬАБУСАРАШ БЕЦАРЕ...

Укх тIеххьарча хана дикагIча оагIорахьа хувцаденнад Сунженски района хьайбаш леладерий гIулакхаш. Деррига хьинар тIадерзадаьд цар паччахьалкхен планаши шу долалуш тIанйца социалистически декхараши кхоачашдара.

Чакхъяьннача кхаь кварталах, — план 3270 тонн йолаш, 3415 тонн дулх дехкад района колхозашеи совхозашеи, — аьлар «Сунжа» яхача агропромышленни объединене керттерча зоотехника Хаштыров Башира.

— Къаьстта белгалбаккха лов сона XIX партсъезда, XX партсъезда, ЦIеча Эскара, Кирова цIерагIчеи «Победа» яхачеи колхозий хьайбаш леладерий болх. Цахаддаш овсаре къахьегаш хьабоагIа уж. Масала, «Победа» яхача колхоза коллективо планал тIех 54 тонн шуреи бархI тонн дулхи дехкад паччахьалкхенга.

Соахка укх хана хиннaчул 260 килограмм дукхагIа шура йоаккх района дояркаша хIара беттача Iаттагара. Из эггара дог гIоздоаккхаш бола хьокхам ба. Цо тешал ду укхазарча хьайбаш леладераша доахаи Iул доккхагIа де а ца гIерташ, беррига теркам хьайбаша хьалур алсамдаккхара тIабахийталга.

ДикагIа лел гIулакхаш коа тIара оалхазараш леладеча даькъе а. План 1500 эзар йолаш, укхаза гулдаьд 1564 эзар фуъ. Планал 24 тонн дукхагIа тха дехкад районерча жа леладераша.

Новкъа дале а, белгал ца даьккхача далац, уж толамаш доахача массадолча боахамаша цхьатарра дакъа юкъедихьа ца хилар. ТIехьаюсаш я «Путь к коммунизму», «Восход» яха колхозаш, «Серноводский», «Ассинский» совхозаш, кхыяраш. Шеко яц, тIехьабусараш бецаре, района хьокхамаш тоъал лакхагIа хургдар.

М. ЭРЗИЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси

1 октябре Москве Йоккхача Кремлевски двореце хилар цхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси.

Союза Советеи Къамий Советеи цхьана хиннача заседане дакъа лоацаш хиннараша тIоараш а тохаш тIанйцар новкъостий М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Щербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов.

Сессе ден повестка чIоагIйир:

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателах.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителах.

СССР Министрий Совета составе хувцамаш дарах.

Ден повестка хьалхарча дешага хьажа болалуш заседане председателал деш волча СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатела Ю. Н. Христораднова хоам бу пенсе водаш хиларагIа СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех мукъавалийтар дехаш А. А. Громыко хиларах.

Къамаьл де дош делар А. А. Громыкона. Сийлахьйоккхача перестройка хьалхарча шерашка шийца цхьана къахьегаш хиларагIа баркал аьлар цо депутаташта.

Пенсе водаш хиларагIа А. А. Громыко СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела декхарех мукъавоалийташ соцам тIанйцар депутаташа.

Цул тIехьагIа сессе къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро члена, ЦК секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума члена Л. Н. Зайкова. КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, шийна а палата старейшиний Советаша тIадилaрагIа цо сессе ювцийта юкъейоалайир СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла КПСС Центральни Комитета Генеральни секретарь Михаил Сергеевич Горбачев харжа аьнна предложени.

Цхьа барт а болаш СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла депутат М. С. Горбачев хоржаш соцам бу. Цу решенена раьза болаш депутаташа дIаьхдаь тIоараш тох.

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела М. С. Горбачева баркал аьлар шийх боккха тешам боларах — лакхерча паччахьалкхен посте ше харжарах. Уж декхараш шийна дIатIаэцаш цо аьлар, къаьгга кхетабу аз сайна тIабулача бехктоккхама беррига боарам. Са безам ба сайх беннача тешамахи еннача полномочеехи мехка а советски халкъа а хьашташта аз бизза пайда эцаргхиларах дош дала.

Ден повестка тIехьа тIадоагIа дош дувцаш депутаташа чIоагIйир пенсе водаш хиларагIа П. Н. Демичев СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхарча заместитела декхарех мукъавоалийташ йола предложени.

Цхьа барт а болаш СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхарча заместителалла хержар депутат А. И. Лукьянов.

КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела Н. И. Рыжкова СССР правительства составе хувцамаш дарах йола предложенеш юкъейоалайир. Цу деша хьакъехьа депутаташа доагIаш дола соцамаш тIанйцар.

Цу тIехь ший болх чакхбаьккхар Лакхехьарча Совета аргIана йоацача сессе.

(ТАСС).

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГIАНА ЙОАЦА СЕССИ

3 октябре Москве, Йоккхача Кремлевски Двореце хилар цхьайттазлагIа хержача РСФСР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси.

Гулбеннараша тIоараш а тохаш тIанйцар новкъостий М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов.

Сессе ден повестка тIа оттадаьд ер дешаш:

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатела хьакъехьа.

Дош лу КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела М. С. Горбачевна. Цо хоам бир, В. П. Орлова дехар даьд РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатела декхарех ше мукъавалийта, аьнна, ца могаш хиларах пенсе водаш хиларца дувзаденна. Из дехар кхоачашде предложени а енна, В. П. Орловна баркал а аьнна, партеи паччахьалкхени хьашташ бахьан долаш цо мел даьчох, М. С. Горбачева оттайир РСФСР Лакхехьарча Совета старейшинай Совето хьаллаьца йола РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председателалла КПСС ЦК Политбюро член В. И. Воротников харжара йола предложени.

Депутаташа чIоагIйир пенси водаш хиларца дувзаденна В. П. Орлов РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатела декхарех мукъавалийтарах йола предложени.

Берригаш раьза а болаш тIанйцар РСФСР Лакхехьарча Совето КПСС ЦК Политбюро член, депутат В. И. Воротников РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председателалла харжарахи РСФСР Министрий Совета председатела декхарех из мукъавалийтарахи бола соцам.

Дош лу КПСС ЦК Политбюро члена, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатела В. И. Воротниковна. Йоккхача посте ше харжарах депутаташта баркал а аьнна, цо дош делар сий деш шийна тIадилла гIулакх чакхдаккхара деррига ший низаш дIалургда, аьнна.

Депутаташ болалу ден повестка шоллагIдола дош дувца. Ювц КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат А. В. Власов РСФСР Министрий Совета председателалла хьожаварах йола предложени. Цу деша хьакъехьа соцам тIаэц берригаш раьза а болаш.

КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, РСФСР Министрий Совета председатела А. В. Власова чIоаггIа баркал аьлар республика Лакхехьарча Совета шийх тешам боларах.

Цу тIехь ший болх чакхбаьккхар РСФСР Лакхехьарча Совета аргIана йоацача сессе.

РСФСР Министрий Совете

28 сентябре хиннача РСФСР Министрий Совета Президиума заседане кхыдола дешаш дувцаш анализ йир Нохч-ГIалгIай республика халкъа боахама деррига доакъош практически чIоагIа тIехьадуташ, уж дегIаухача йоккхий диспропорцеш еш из социально-экономически дегIайоалаеш баьча балха тIа хиннача цIенхаштарча кхоачамбоацарий.

Дуккхача а даькъе из хьахилар шоай решенеш кхоачашъяра Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето, халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомаша тIахьожам ледара лоаттабарах, республика комплексни социально-экономически дегIаахара дешаш кхы а хьинарегIа кхоачашдара шоаш та еннача бокъонех пайда ца эцарах, цун территоре тIа йолча предприятейи организацейи болх ма боаггIара вIашагIа ца тохарах.

— Республика промышленность геттара мела дегIайоагIа. Масала, 1988 шера январе — августе промышленни производства боарам 0,2 процент мара лакхбалазар. Юрташка бах 60 процент нах. Агропромышленни комплекс дегIайоалаярга дукха средстваш дIаухийт. ХIаьта цхьан сага сих кхачан керттера продукташ юаш хиларга диллача РСФСР-е эггара тIехьайнсарех цаI я республика.

Ира да баха нах фусамашца Iалашбара дош. Городашка бахача берригача нахах 22 процент бола дезалаш фусамашта аргIана латт. Иштта доллаше а нах чубаха цIенош хьалдара планаш цIаккха кхоачашъяц. Баха нах больницерча маьнгешцеи лоращцеи Iалашбара хьакъехьа республика РСФСР-е 73 моттиге я, дийнахьарча юкъарча дешара школашка шоллагIча смене деша дагIа бераш автономни республикашта, краяшта, областашта юкъе эггара дукхагIа да. Социальни сфере тIехьадусаш хилар бахьан долаш, боагIаш эгIазъух нах, цо лохду цар къахьегамеи социальнии хьинар.

РСФСР Министрий Совета Президиумо Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совет декхарийла йир республика социально-экономически дегIаухача эттача хьала кIоаргга анализ е, КПСС Ерригсоюзни конференце дIадехарашка хьежжа кулгалдара стиль а методаш а эргайсахаргйолаш хаьдда гIулакхаш де, бахача наькха хьаштийи эшарийи хьакъехьара гIулакх овлангара хувца.

Парторганизацешка— отчеташи хоржамаши

ЭРГАЛОНИЙ ПРОГРАММА КХОАЧАШЪЕШ

Назранерча АТП хиннача отчетно - хоржамий партсобране хиннар дувцалехьа, лоацца экскурсе е лов гаьна йоацача селханенга.

Харцхургдац, района предприятешта, организацешта юкъе перестройка дIайолаяра стартага диллача — хьалхле цу предприяте автотранспортникашка я, аьлча. Хила а хиннай укхаза укх тIеххьарча цхьан-шин шера дукха керда эргалонаш, хIанз хулаш а йоагIа. Газет дешараштa дагадоагIа хургда: цхьа ший тайпара дIайолаелар укхаза перестройка а. Цкъарчоа цхьа низ болча пружинаша дIалаьца, тоIаяь йисача санна сеца лаьттар, тIаккха «Сердало» газето гучаяьхача приписка тIара дIайолаелар из, цу хана ше язъяьча статья тIа цига хиннача партбюро секретара Э. Хашагульгова а дийцар из. Дукха кулгалхой хувцабелар укхаза цу юкъа лакхерча а лохерча а звеношка. Шерра балха юкъе яьлар демократи, гласность, критика, самокритика. Гучадаьлар наха чукъийлар, балха новкъа хиннар. Наха а хайра производства дай шоаш болга. ХьалхагIа мо «галечу а велла» воалаваь директор а дIатIаэца тиганзар. ХIанз цу 500 — 600 саг чувоагIача коллективе цхьаь цаI кулгалхо вац автотранспортникаша шоаш ца хоржаш.

Иштта хувцаелар укхаза хьалха хиннача кулгалхой штаб. ХIанзарбараш наьха уйла-нигатаца ба, дIаяьннай коллективера хьалха хинна цIимхарал, вIаши боаца цатешам, озабезам.

Ше директоралла хоржача хана оттаяь из предприяти дегIаахара социальни программа кхоачашъеш ва А. Ужахов. Цун цох ка а йоал, хIана аьлча наха хьаллоац цо цу хьакъехьа дIадоладаь хIама. Дукха гIишлон балхаш деш латт предприяте коа тайп-тайпара соцкультбыта объекташ хьалъеш. Сихача темпашца урагIйодаш латт керттера объект — культурно - бытовой корпус. СалаIара, дегIатIарча лостама, даара наха мел эшар хургда цу чу: салоIа помещенеш, столови, барзкъа хувца бытовкаш, шийла-дIайха хий дола душевойш, лувча бассейн, кхыяраш. Цунца урагIйодаш латт технически ремонтни балхаш дергдола йIайхача Iанарца йIохъергйола боксаш, машинаш юла механически мойка, административни корпус.

Иззал балхаш дешше а, хIаьта самофинансироване, самоокупаемоста хьисапе болх бешше а къахьегама овсарле а йожийтац автотранспортникаша. Дерригача технико - экономически хьокхамех йола 8 бетта планаш а тIехкхоачашъяьй. Къахьегама овсарле лакхъяра план кхоачашъяьй 100,8 процент, цIена пайда бара план — 124,8 процент (вешта аьлча, планал совгIа 61,7 эзар сом ахча дижад предприяте кассе). Мухь дIа-хьа бахьара план цу юкъа кхоачашъяьй 100,6 процент, хIаьта договорах йола балха объемаш 100 процент.

Иштта накъаера АТП коллектив шоай коммунистий партийни отчетно - хоржама собранена. ЗIамига яц цар парторганизаци а — 32 саг.

Лакхехьа дийцачо хьахьокх, хьадаьр могадеш коммунисташ шоай собране хийцца къамаьл де йиш йолаш хинналга. Иштта хург а дар из перестройка йолаялалехьа хиннача ханашка диллача. Бакъда, цу собране хазанзар цу толамашта детта тIоараш, доаха кхаъаш.

— ХIадаьр-м вай гуш да, саго дIадоаккхаргдац,— аьнна дIайолайир партбюро отчетни доклад цигара дIавахача секретара когаметта цхьан юкъа из болх беш хиннача Х. Султыгова. — Болх кхы а дикагIа тоабара пайда ца эцаш кIалхаръювлийта таронаш ювцаргья вай.

Ийица а йийцар коммунисташа шоаш пайда ца эцаш юсаш йола таронаш, партoрганизаце, партбюрос боаггIача тайпара теркам тIа ца бохийташ дута кхоачамбоацараш.

— Хьажал, — аьлар таксиста М. Арчакова, пренех ше къамаьл деш, — запчастеш енача хана вай склада наIарга хьаувттача шоферий аргIанашка. Кхыметтел наькъ тIа яьнна автобусаш, таксеш а сецаеш укхазара запчастеш хьаэца шоай аргIа хьалаца увтт водителаш. Саго хаттац царех сагага: сенна еза хьона из, мича яхьа воал хьо из, машина лерттIа лелаш ма йий хьа? Шоашта дIа меллу запчасташ ийце дIаболх шофераш. Царна юкъе дукхагIбараш уж сагота ца эшаш е вIалла ца эшаш а хул 'Iа дIатехкача. Склад йоаслу. Сагота запчастеш эшараш шоай ахчах уж эца гIерташ го боахаш хьувзаш хул. Маца дIадаргда вайна юкъера гIулакх?

Дийцар собране из «сона яха лазар» дIадаргдола наькъаш а. Транспорта техническ Iунал деча служба бехк ба, йоахар къамаьл даьраша. — Цу служба начальника ха деза малагIча машина малагIа оатхал пайдана йоацача яьннай, цунна фу эш а. ВIалла шоферашка кхача езаш а мичай уж запчасташ-м. Кхоачарг а яцар, законах йоаггIача тайпара машинашта ремонт еш болча ремонтникаша шоай декхар дизза кхоачашдоре. Диц цар из кхоачаш, тайп-тайпара бахьанаш а лехаш юстара бувл. ТIаккха шофераша шоаш е езаш хул шоай машинашта ремонт.

— Биззача шин бетта сай автобуса со ремонт еш воаллаш цхьаь цхьа ремонтник хьатIаванзар сона, кхыметтел гIо-новкъостал де а, — аьлар М. Дзортова. — Ремонт а наькъаш дар а — деррига а шофераштa дIатIадиллад вай. Цудухьа хул запчасташцара а кхы мел долча гIулакхашцара а кегар.

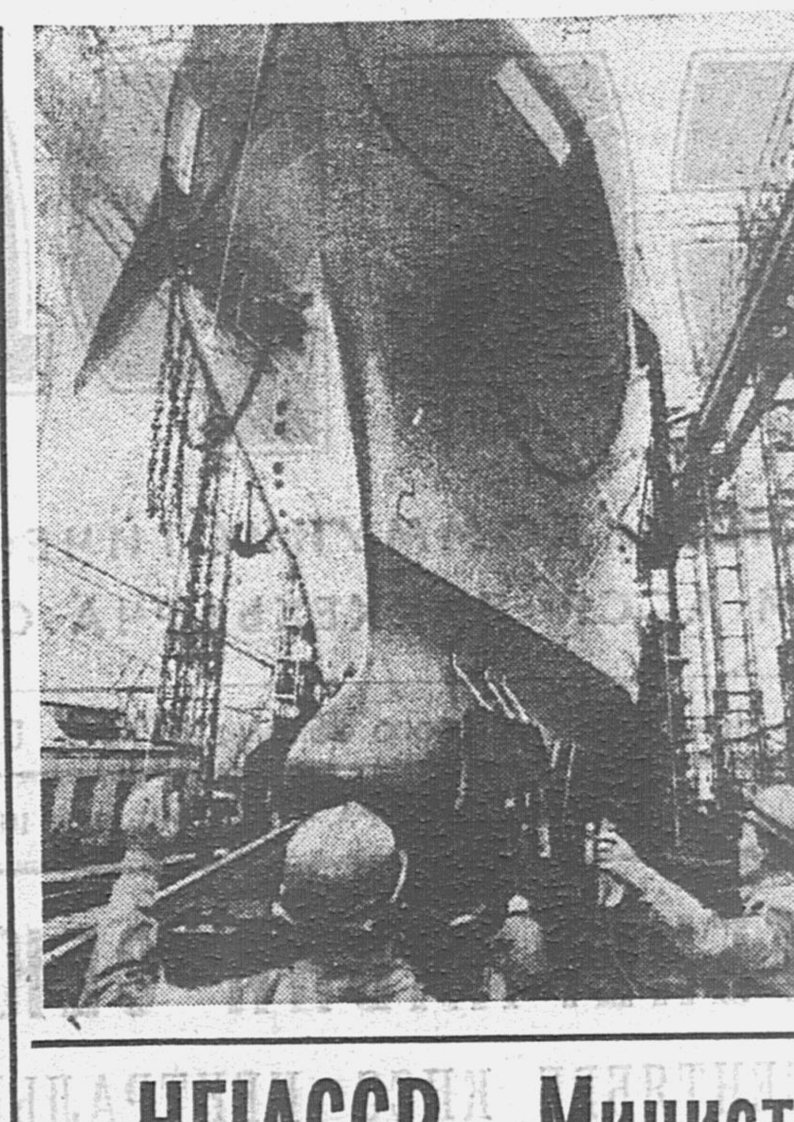
— Керттера технически Iунал саррахьа машинаш балхара чуяьхкача де доаIа, — йоахар механика М. Касиева. — Ремонтникаш хьабоагIа. Бакъда, из болх хьабе инструмент-м хилац царна. ТIаккха фу де дезаш ба уж?

Коммунисташа дийца дукха кхоачамбоацараш эггара хьалха дувзаденнадар предприятерча хIара службас ший декхар доаггIача тайпара кхоачаш ца дарца, царна кулгалдеча наха шоай де доагIар хьа ца дарца, администраце уж бехктокхаме ца озарца.

— Дукха машинаш юс гараже, ший ханнахьа хьачу ца йоагIаш а вIалла юха ца йоагIаш а юс, — йоахар наькъашка автотранспортни хатар ца хиллийтара волча директора заместитела Э. Гиреева. — Цу гIулакха цхьаккха дисциплина яц вай коа. Хьанна хов бийсан, хIаьта балха мукъа долча деношка уж машинаш мичахьа кхест, цар фу хатар ду? ЦIенхаштта партийни теркам тIабахийта безаш гIулакх да из. Духхьал администраце приказех тийша дита а йиш йоацаш.

Лоацца аьлча, партийни позице иралца, перестройка ханарча боараме чакхъяьлар собрани. Чулоацам болаш, де дезачун хоадам болаш бар коммунисташа тIаийца соцам а. Цу тIа белгалдаьха наькъаш чакхдоахе, дийца кхоачамбоацараш дIадоахе, кхы а сихагIа дIагIоргья АТП-ра перестройка. Цу гIулакха хьалха латта хьинар а инициатива а йолаш ва цар хержа партбюро секретарь Х. Султыгов.

М. КАРАЕВ.

УКРАИНСКИ ССР. «Антон Гурин» яха керда транспортни рефрижератор хи тIа яьккхай Коммунара цIерагIча Николаевски кемаш деча завода болхлоша. Из хи тIа яьккхай завод хьаяь 200 шу кхоачача дийнахьа (сурта тIа).

А. КРЕМКОЙ сурт.

ТАСС фотохроника.

ХРОНИКА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо дIаяьккхай Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета доагора промышленноста Управлении Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета маькха пекарни а макаронни а промышленноста Управлении, царех йоагIйоагIа производственни объединенеш еш хиларца дувзаденна. Нов. Б. К. Чагаев мукъавалийтав Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета доагора промышленноста Управлене начальника декхарех, нов. Б. Я. Шайхаев — Нохч-ГIалгIай АССР маькха пекарнеи макароннии промышленности Управлене начальника декхарех кхыча балхаш тIа болхаш хиларца дувзаденна.

НГIАССР Министрий Совете

Ший аргIанарча заседане Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето дийцар халкъа эша товараш арахецилга алсамдаккхара хьакъехьара КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъяра мероприятеш НГIАССР моттигерча промышленноста министерствос чакхъяхарах дола дош.

Белгалдаьккхад, халкъа эша товараш арахецалга алсамдаккхара шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шереи ах шереи министерствос белггалара болх баь хилар: 1985 шераца нийсдича 1986 шера 7,2 процент алсамдаьннад товараш арахецилга, 1987 шера — 25,8 процент, 1988 шера — 61,2 процент, 2,5 шера йола комплексни задани 117,4 процент кхоачашъяьй, хIаьта хIанзара план — 115 процент. Цу юкъа карадерзадаьд 443 керда издели хьаелга, планагIа 236 йолаш. ЛакхагIа дикал йола товараш арахецилга 3,6-зза алсамдаьннад.

Цунца цхьана алапен фонда цхьан сома кийчъещ дола халкъа эша товараш арахецилга шерагара шу мел доала лаьгIлуш латт. 17 позицех оттадаь дола паччахьалкхен заказ 1988 шера хьалхарча ах шера изделей ялх позицех кхоачашдеш дац (кIувсаш, швейни, электротобараш, пластмассех яь изделеш, бытовой химе товараш, иштта кхыдараш). Даим а телхаеш я поставкай дисциплина.

«Н»-и «Д»-и яха индексаш тIалатта цхьадола товараш, царгара дIадехачунга хьежжа дац. Продукце дикал лоха хилар бахьан долаш моттигерча промышленноста предприятешка стандартизацеи метрологеи Нохч-ГIалгIай центро укх шера ворхIазза бокъо еннаяц продукци торговле дIаяхьийтара.

Эшшача боараме кхоачашъеш яц вIалла чоалхане доацача боахама-бытовой товарашта йола торговле министерства заявкаш, торговлеца барт ца беш производствера дIаяьхай наха чIоагIа хоатташ хинна дукха изделеш.

Минместпрома хьал кхоачам болаш дац. Финансировани ца яр бахьан долаш гаьнадаьннад «Металлист» яха завод хьалъелга.

Кхоачамбоацараш дIадахара гаьна ца доаххаш де эша гIулакхаш де декхарийла яьй Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето моттигерча промышленноста министерство.

Моттигерча промышленностеи финансайи министерствашта тIадиллад «Металлист» завод хьалъяьккхара средстваш лахари «Силуэт» яхача производственни объединене финансови хьал тоадари.

Моттигерча промышленноста министерство декхарийла я художественни промыслай производственни объединене, «Металлист» завода, химзавода финансови балха цIенхаштта бола тIахьожам оттабеи цар финансови хьал дIахо йодача хана кхы талхаргдоацаш цIенхашттара гIулакхаш чакхдахеи. Минместпрома тIадиллад цхьа барт а баь оттаьча ассортиментах долча договорашка хьежжа еш йола поставкаш юхаметтаоттаяра де мел эшар де. Наха хоатташ дола товараш дукхагIа арахецилга Iалашде, дIаэцаш доаца товараш кийчделга юхасоцаде, арахецача изделей дикал лакхъе. Механизаце боарам лакхбара, халкъа эшача товарий керда тайпаш арахецалга карадерзадара гIо деш йола конструкторски разработкаш хьинарегIа производствана юкъекхувла. Предприятей производственни мощностех биззагIа пайда ийбе.

Заседане дийцад Нохч-ГIалгIай АССР зIамигача городаштеи райцентраштеи инженерни Iалашо яра системма дегIакхувлара перспективах дола дош.

Белгалдаьккхад, НГIАССР жилищно - коммунальни боахама министерствос, кхыча министерствашеи ведомствашеи республика бахархой хица, йIовхалца а электроэнергеца а Iалашбара дакъе укх тIеххьарча шерашка цхьадола гIулакхаш чакхдаьхалга.

Цунца цхьана, боаггIача боарама дац городашка, болхлой поселкашка, юрташка баха нах хица Iалашбара гIулакх. ХIанз а тIехь 2 городеи 3 райцентреи йоацаш я хица Iалашо яра централизованни системаш. Эсала дегIайоалаяь я зIамигача городашка улицай дIоахала 54 процентага, хIаьта райцентрашка 36 процентага дIакхоачаш йола хий дIа-са декъара хинпровода улични сеташ. Хадданза эксплуатаци яр бахьан долаш республика нах бахача пункташка болх беча хинпроводех 30 процент яраш телхаи аварийни хьален я. Хица Iалашо елга дегIаахар дукккхача даькъе юхадетт централизованни канализацеш е вIалла ца хиларо е цар мощность кхоачам боллаш ца хиларо.

Цу тайпарча хьале я тайп-тайпарча министерствайи ведомствайи доалахьа йолча кагийча низбоацача котельнешца чакхдоаккхаш дола кагий городаши райцентраши йIовхалца Iалашо яра гIулакх а, хано дIадехачунга хьежжа яц электроснабжене схемаш.

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совето чIоагIъяьй 1988 — 95 шерашкеи 2000 шерага кхаччалца йолча юкъаи инженерни сеташ дегIакхувлара, цар дукха ха йоаккхаргхиларан тешшаме болх бараи комплексни программа кхоачашъяра тIалеста мероприятеш, хIаьта уж кхоачашъелга Iалашдара декхарийла яьй горисполкомаш, райисполкомаш, НГIАССР жилищно - коммунальни боахама министерство, кхыйола министерствашеи ведомствашеи. ЙIовхалаэнергетически боахам дегIакхувлар а теш шаме цо болх белга айдар а духьа йIовхал луш йола еррига котельнеш 1995 шерага кхаччалца йолча юкъа дIаяла еза НГIАССР Минжилкомхоза специализированни энергетически предприятей доалахьа уж хургйолаш.

НГIАССР жилищно-коммунальни боахама министерствана тIадиллад 1992 шерага кхачалехьа республика зIамигача городаштеи райцентраштеи йIовхал Iалашъяра схемаш оттаелга чакхдаккха.

Министрий Совета заседане иштта дийцар кхыдола дешаш а.

НАХА ГАРГАГIА ХИЛА

Химически реагентий партийни бюро балха отчетни хахилар КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа, вешта аьлча перестройка хана. Бакъда партийни балха тIа хувцамаш хила доладелар 1987 шу аханел тIехдаьнначул тIехьагIа. Къаьстта цу хана 2 цех йолаялийтача, боахама расчетагеи самофинансированегеи даьлча, «Грознефть» объединена карайолчара «Бурение» объединене завод яьлча йолаелар коллективана йола цIенхашттара экзамен. Перестройкана кулгалдара хьакъехьа партийни бюрос отчет а луш хиннача цеховойи юххьанцарчеи парторганизацей собранеша хьинар айдир коммунистий.

Хиннача событей духхьала цIи яккхаро а тешал ду завода ерригача коллективо, общественни организацеша тIагIертта болх беш хилара.

Цу ханал аттагIа данзар хIанз карара шу а. Хьалхарча шин бетта коллективо толаме болх бир. Цул тIехьагIа каустически сода ханнахьа хьа ца дар бахьан долаш коллектив балха тIа ка ца йоалаш йисар. Из бахьан долаш 1988 шера 8 бетта план 90,8 процент мара кхоачашъянзар. 887 эзар сома маьха реагенташ ара ца хецаш йисар.

Бакъда, август бетта-м коллективо болх во банзар. Планал совгIа 142 эзар сома маьха продукци арахийцар. Цунца цхьана ХССБ 478 тонни ФХЛС 30 тонни.

Партийни бюрос коллективе кхетама болх бу партгрупоргашка гIолла, беррига коммунисташ, еррига коллектив тIехьарча потребителий декхар шу чакхдоалаш дIатакхара тIа а ерзаеш.

Завода кулгалхошца, керттерча специалисташца цхьана партийни бюрос кадрови дош леладир, специалисташ, болхлой хьанийбир. Къонача болхлой коллектив хьахилча, партийни бюрос 1-ча цеха коммунисташ тIахьийхар къона болхлой Iомабара уж шоллагIча цехе балха бахар дехаш. Эггара хьалха из тIахьехам хьаллаьцар коммунисташа Р. Н. Бавиновас, Г. В. Бекетовас, А. С. Есинова, М. В. Шульгина.

Укх шера коммунисташа шоллагIча цехе къаьстта йола партийни группа хьае аьнна предложени оттайир. Из хьаярах къонача коллектива пайда баьлар.

ХIанзарчоа кIезига пайда эцаш кхы цхьаькха резерв а я заводе — из да цеха партийни группашеи цун кулгалхошеи цхьана вIаши гIулакхаш леладелга. НаIахьа санна хьалха партийни группаца формальни гIулакх леладаь дале, хIанз коллективе беш бола болх цо берггболаш оттадаьд. Цу тайппара, хаьдда де деза гIулакх долаш я из. Иштта уйла йолаш да шоллагIча цеха партгрупорга Бавинова Раиса Николаевнас даь къамаьл. Из принципиальни, дош хаьдда долаш хиларах коммунисташа партийни бюро состава юкъеяхийтар из, 36-ча Сунженски партконференце делегаталла хержар.

Экономически реформа кхоачашъеш хиларга, хозрасчетага довларга, керда цех болх бе йолаялийтарга хьежжа производствана доал дара структура нийсйир. Товарно-бийдала боахамах ше къаьстта участок йир, директора заместитела хулга дIа а даьккха, цун моттига чотагIа производства начальник оттавир. Иштта дале а хила майоаггIара тоьяц структура. Ши цех вIашагIтоха яхаш предложенеш гIувттаю дукхагIа болча болхлоша. Цу гIулакха яь решени я, шу чакхдаллалца хьежа а хьежа, нагахьа санна цунах пайда баргболаш дале, из дош кхоачашде, аьнна.

Партийни организаце производственнии кхетамеи балха ма боаггIара теркам тIабахийтац. Масала, «ХIанзалца къоастадаьдац упаковочни машинах дола дош. Порошока тIа даймехка машинаша лерттIа беча балхах йола даннеш яц вайга хIанзалца, хIаьта импортни машин эца средстваш хьахецац», аьнна дар хьалха хиннача отчетно-хоржамий собране.

Фу хувцаденнад кхаь шера? Цкъа-дале, 1988 шера № 1 йолча цехе даймехка машин оттаяьй, бакъда цо хIанз тешаме болх биц. ХIаьта кхаь шера импортни фасовочни машин ийцаяц.

Перестройка, радикальни экономически реформа кхоачашъеча хана теркал ца еш йита йиш яц производственни проблемаш, аьлар ше къамаьл деш № 1 йолча цеха начальника А. Д. Коломыцева. Цу хьакъехьа боагIаш бола теркам тIа ца бахийтарах партийни бюрона критика йир цо. Алаци а деций хIаьта социальни фактор? — аьлар оратора. КIезига теркам тIабахийтаб партбюрос 1988 шера 10 марта арабаьнна «СССР паччахьалкхен предприятех долча Закона хьалашка предприятеша болх барах бола» КПСС ЦК соцам кхоачашбара а.

Партийни бюро хIаьта боахама текущи декхараш кхоачашдеш хиннай, кIоаргга анализ яьяц КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъеш баьча ший балха. ХIанз а дукха теркаме лоаттаду каьхаташ язделга, легIбаьб нахаца беш бола болх.

Партийни бюро членаш коммунистий цIагIа хила, уж мишта бах хьажа боагIа, цар хьаштий йоакхо е йоагIа, аьлар болхлочо Л. Б. Щетининас. Партбюро членаш хIана хьажац наьха фусамий, берий беша, кхыча социальни дешашка, яхаш къамаьл дир завода керттерча инженера В. А. Жидкова.

Дукха да де дезаш кадраш хьахоржача а уж дIа-са нийсъеча а. Масала, 1987 шера транспортни участка начальникалла хьаийцар КПСС член А. Ф. Рогачев. Из цу гIулакха тIара дIа а ваьккхар. Из дIаваьккхар производственни дисциплина толхаярах.

ХIаьта укх тIеххьарча хана заводе дукха хувцабеннаб кулгалду болхлой: директора заместитель, производства начальник, № 2 йолча цеха начальник, транспортни участка, товарно-бийдала участка начальникаш, цхьабола специалисташ.

Партийни бюро декхарийла я перестройка хана партийни организаце балха тIара низкъала моттигаш гучаяха а цига де дезар хьаде а, майрра ала йиш я заводе а керда хIамаш хьахила доладеннад. Заводе массе а звеной кулгалхой хорж демократизаце кIийлен тIа. Иштта да гIулакх наха яхачунга ладувгIача а цар замечанеегIа решенеш тIаэцача а.

Партийни собране дакъа лоацаш хIара коммуниста йиш я партийни бюро балхах лаьца къамаьл де, цунна ший влияни е. Бакъда из влияни хIанз ледара я, коммунисташа берригнеша еш а яц. Шийх лаьца хIама ца аьлча, критика ца йича, ший дагардар дIаалац. Иштта цкъа яь ца Iеш замечанеш йир коммунисташа керттерча инженера В. А. Жидковна.

Демократизаце «мотт баьстаб» наьха, бакъда берригаш а Iомабеннабац оппонентаца эзди хила. Партийни бюро, коммунисташ декхарийла ба коллективана цу хьакъехьа кхетам бала, цун политически сакхетам лакхбе. Из дара йолаш я партийни, комсомольски, экономически дешара кружокаш.

Отчетно - хоржамий собране къамаьлаш дир тIема а къахьегама а ветерана И. С. Скрипченкос, слесара Е. Зайцева, пенсионера И. А. Кравченкос, директора И. В. Лысенкос. Цар дика предложени йоалайир, замечанеш йир.

Собране дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС Сунженски райкома отдела заведующе М. А. Дзейтова.

Беррига коммунисташ баьхкабар собране. Демократе кIийлен тIа хержар партбюро. ХIаьта ший хьалхарча заседане партбюрос юха а хержар цун секретаралла А. И. Синчинов.

С. АЛЕКСАНДРОВ.

Вай лоалахой болча

ДоттагIалца ба вай низ

Ше санна йолча заводел кхы ер ма дий, аьнна, эргаш хIама дац Карцински консервни завода. Баьцадаараш чакхдоах, план кхоачашъю, укх шера 2-ча январе денз йиззача боахама расчетах болх беш я. ХIара къахьегама коллективе санна, укхаза а ба хьалха латта нах. Уж ба коммунисташ, сварщик Джоев Дзаур, слесарь, къахьегама ветеран Гусейнов Ахьмад, инженер - технолог Келигова Люба, иштта кхыбараш. XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцеи КПСС ЦК июльски (1988 ш.) Пленумеи решенеш дег тIара кхоабалъяь тIанийца, уж боккхача теркамца Iомаеш, царца дувзаденна ше-шийга кхоача дакъа белгалдоаккхаш, кхачан программа кхоачашъеча кхы а хьинарегIа дакъалоацаш ва царех хIаравар. ХIаьта, из ма дий тахан мехка еш латтача перестройко дIадехар а.

Цхьабакъда, из дацар цу консервни заводе са вигар. Цу цхьан предприяте болх беш бола ОзиевгIар дезал, къаьстта цар цIенда Исраила Хьасан вовза ловш хиларах вахавар со цига.

Тхо дагIар механически цеха цхьан помещене. Сона хьалхашка вагIар лакха, дегIа тенна, шера баламаш, сийрда, безаме юхь йола, ханна нийсвенна къонах. Сабареи безамеи дора цо къамаьл, хIара дош уйла яь оалар. Къайла хьоргдац аз, цул хьалхагIа тхоаш довзаш хиннадеце а, дукхавезавелар сона из.

Хьай къахьегама наькъах, вахарах, балхах, шоай коллектива гIулакхех Iа наьна меттала дувцар ловра, дIаяздергдар а аз вай къамаьл, аьнна, репортер болх бе аз дIайолаялийтача, ший къамаьл сацийтар Хьасана. ТIаккха сона хьалхашка ше цхьан хIаман бехке волаш санна цIийвелар. Цхьан юкъа хинна сатем боха а баь цо аьлар: « Бехк ма биллалахь сона, из хьона дIадувццала шаьра хац сона наьна мотт.

Къайлахьоргдац аз, дехке ваьлар со из дехар цунга даь. ТIаккха цунна хьалхашка бехказа а ваьлар.

— Хьо сенна вувл бехказа, ишттал воккха хиллалца аз наьна мотт Iомабаьбацар, яхаш. Хьо вац бехке. Бакъдар аьлча, беррига бехк са а бац. Бехке бараш-м кхыбараш ба, — йоахар Хьасана. ТIаккха цо тIатехар: — Тахан дийна баларе, уж бар бехке бе безараш-м, наьна мотт сона бицбалийтарах.

Бакълув Хьасан. Цхьанна а хIаманца оза а диста а йиш йоацаш. селла доккха дар цу шерашка Сталинеи Береи вIашагIдийхкача тийшача балхаша, гунахьадоацача миллиона болча советски наьха толашагIа болча къонгийи мехкарийи вахар хIалак а деш. тIабена хинна балеи Iазапи. Качделлар из Iазап нохчаштеи гIалгIаштеи. ВорхIе а даь хана денз шоаш баьхача мехкара арабаьхар духхьал цхьан дийнахьа. ДагадоагIа, 1944 шерара из Iан ди Хьасана а. Дицденнадац цунна цу дийнахьа шоай гIалгIай юртарча (хIанзарча Камбилеевке) корзагIбаьнна белхача истaшеи берашеи даь узамаш. ДагадоагIа цунна.

Цу дийнахьа къаьстар из ший хьамсарча даьца — Исраилаца. Цу дийнахьа вIаши къаьстар цун даи нанеи. - Цун нана — Чабахан хIире яр. Из бахьан долаш ший безам бале ший берашца цу юрта Iе бокъо яр цун. Бакъдар аьлча, из-м ший вахара доттагIчунца дIаяха ловш яр. Цхьабакъда, Исраила дикагIа хийтар ший берашца из цIагIа Iийча. — Тхо кастта юха мехкагIа кхетаргда, хьо цIагIа Iе вай берашка а коа-карта а хьожаш, йоахар цо. Цхьабакъда, Исраил юхацIаванзар. Ше мехкагIа ваьккха шу даьлча гаьннарча Кокчетаве кхелхар из.

Эггара а чIоагIагIа доал эшача хана дай даьгахьара таргара саги воацаш бисар Хьасани Мадинаи. 13 шу даьккхар цар шоай наьна меттала къамаьл дIаде саг воацаш. Цудухьа, кхетаде хала дац Хьасана хIанз а наьна мотт шаьра ца хар.

Из ха дагалувцаш Хьасана йоахар:

— 1944 шера 13 шу даьннадар са. Нанеи, сои, йишеи — тхо укхаза дисар. Цхьабакъда, тхо цхьаь дисанзар, укхаза баха баьхкача наха гIо дир, халахетар динзар тхона цхьанне а — е хIиречо а, е эрсечо а, е гуржечо а,

Массавар а шоашта могаш дола гIо-новкъостал тхона деш вар. ХIаьта, тIом сецачул тIехьагIа шераш — хала ха яр из, къел, шелал, моцал... Шоаш хала бехке а массане гIо дэра тхона, хьехам лора. ХIаьта, тхо тхоаш а дар даха, нах хила гIерташ. Цхьабакъда, цу халача хана а со тешар бакъдар котдаргхиларах, са мехкахой шоай Даймехка цIабоагIаргхиларах. Сона ховра, Ленина партес гайна-ганза цар кхел къоастаергйолга. ХIана аьлча, парти тхьайса аллац. Из болх беш я даим а — дийнахьа а бус а. Цо ший XX-ча съезде дIакхайкадир са къам цхьаккха бехк а боацаш мехкагIа даьккха хилар.

Из бакъда: атта хиннадац Хьасана вахар. Дуккха урхенаш хиннай цуң къахьегама наькъа тIа а. Цун вIаштIехьдаьннадац школе деша, сийнача байтIа бургацах ловзаш ха дIаяхьа, е шоай юрта кIал гIолла додача ГIалмечура чкъарий доахаш вагIа. Ханал хьалха дIадоладаьд цо къахьегама вахар. Цо болх баьб кхашкеи фермеи. Цхьабакъда, миччахьа а ше болх бойя хьалхашка увттача халонех бIу къожабаь тIехьашка ца воалаш, хьинаре къахьегаш хьавенав из. ХIаьта укх шера 30 шу дизад Карцински консервни заводе Хьасана болх бу.

— Со ваьв Камбилеевка яхача юрта. Цига хьалкхийнав. 1954 шера со вахар Советски Эскаре гIулакх де. Цига кхаь шераи ах шераи гIулакх деш а хинна цIавеначул тIехьагIа 1958 шера укх заводе балха вера со, цу хана денз укхаза болх беш хьа а воагIа, — йоах Озиева. — Цу юкъа тайп-тайпара балхаш кхоачашдеш хиннав со. Аз болх баьб бондаралла, слесаралла. Укх тIеххьарча итт шера механически цехе бригадиралла болх беш ва. ЗIамига декхар дац тха бригадана хьалхашка латтар — завода ерригача а оборудованена ремонт яр, цу оборудоване балхага хьожар тха бригада я. ХIаьта, зIамига предприяти я ала йиш йолаш яц тха завод — шера цо арахец 14 миллион условни бака консерваш.

Тха заводе болх беш ба дукккхача а къамах бола нах — хIирий, гIалгIай, эрсий, гуржий, эрмалой, иштта кхыбараш. Цхьан цIен дезал санна бартболаш, дика коллектив я тхаяр. Тхоайла вIаши гIо-новкъостал ду, хьехам тел, — дика-во цхьана декъ, цул совгIа со вахача юрта а ба са дуккха доттагIий. Нахаца Iимерза баха, доттагIал леладе, хьаьнала къахьега Iомаду аз сай бераш а. Уж массавар а боккхий хиннаб, юкъера образовани йолаш ба. ХIанз укх заводе болх беш ба са беррига а дезал.

«Овланга хьежжа зиза а» оалаш да. Да санна къахьегама тIера ба цун дезал а, — йоахар завода партбюро секретара Кцоев Мурада. Заводе цхьаккха саг вац уж ца бовзаши цар сий ца деши. Вешта из-м кхыча бесса хила а дагIац. Хьинаре къахьег цар, дуккха доттагIий ба цар. Иштта цун воI Эдуард токарни цехе бригадир вола ялх шу да. ХIаьта Руслан слесарь-сборщик ва. Цун йоI — Света сокаш хьаеча цехе болх беш я. Цар нанас, Хьасана вахара доттагIчо — Заира Урзубиевнас къахьег хьовла деча цехе. Цу заводе болх беш хиннаб хIанз маьре баха бола цар вож мехкарий Бэллаи Маринаи. Ала хIама дац, ше санна къахьегама тIереи интернационалисташ болаши дика дезал хьалкхебаьб цу хьинар долча саго, къахьегама ветерана Озиев Исраьила Хьасана.

— Са деррига вахар къахьегамца дувзаденна да. Сай балха ди къахьегамах дизза чакхдаьлча чIоагIа дог гIоздоал са. ХIаьта цу балха тIарча кхыча къамах болча новкъостaшца доккха доттагIал а леладеш къахьегаш хиларо, из дега гIозале шозза совйоаккх са, — йоахар Хьасана юххера тхо къасташ.

Кхы тIатоха эшаш дац, дика йоах Хьасана из. ДоттагIал — из Iалаьмате боккха лоархIам болаш хIама да. Из вайна — советски наха — эш маькх, тух, хий, малха сердал санна. ДоттагIал — из вай толамга кхувлара низ тела хьаст, цунца да вай чIоагIа. Долче, Къулбаседа-ХIирий АССР Пригородни районе духхьал цхьа ОзиевгIар дезал хинна Iац интернациональни болам. Укхаза барттайна бах, оагIув оагIох а теха, цхьана къахьег ткъаь итт къамах болча наха. Царна юкъе дукха ба «Чермен» колхоза цIи хеза ахархой. Социалистически Къахьегама Турпал Алагов Темирби, дукккхача ордений кавалераш Мациев Зейд, Цаболов Тарас, Терски спецбоахама болхло, XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце делегат Котиева, санна бола бокъонца бола доттагIий. ХIаьта, тайп-тайпарча къамах болча наха юкъера доттагIал чIоагIдара доккха гIо ду предприятешкеи боахамашкеи вIашагIъеххача интернациональни бригадаша, сменаша, звеноша. Даим яхар санна, цхьана ба уж. Хьалха дIаяхача хана духхьал цхьан къамех болча нах вIашагIъеххар бригадаш. Цо хийрабоахар нах. ХIанз районерча ерригача а 421 бригадах 284 бригада дукхача къамах болча нахах латташ я. Традици а хинна дIаэттай къахьегама коллективашка интернациональни доттагIлен вахташ, «Профессех дикагIвар» яха цIи лелае бокъо яккхара тIехьа конкурсаш дIакхухьалга, социалистически декхараш кхоачашделга миштад вIаши хьожалга, производства хьалха латтарийи новаторийи вIашагIкхетараш делга.

Шоайла доттагIлен бувзамаш леладеча вежарашха йолча шин республика Нохч-ГIалгIайчени Къулбаседа-ХIирийчени творчески болхлой вIашагIкхетараш, доттагIлени поэзеи сайренаш дIайихьай Куртат. Октябрьски, Тарски, Чермен, Майски яхача юрташка. ХIаьта, цига каст-каста хул нохчийи, гIалгIайи, хIирийи яздархой произведенеех йола книжкаш дешарий конференцеш.

Белгалдаккха деза, районе дукхагIа терко ю нах бахача моттигашка дIа а ухаш, луча кхетама балха. Агитатора цIеношка каст-каста къамаьлаш ду парте райкома секретараша, районии республикаи партийни. советски болхлоша, агитаторашеи политинформаторашеи. Кхаь меттала — эрсий, хIирий, гIалгIай арадувлача «Ленина Байракх» яхача районни газета оагIонаш тIа кепаетт доттагIалах лаьца йола, иштта Пригородни районаца социалистически яхь лелаеча районашкара материалаш. ХIаьта ховш ма хиллара, царех цаI Назрановски район ма-йий. Дукха ха я цу шин района шоайла социалистически яхь лелаю. Цу тIа гIолла шерагара шерага чIоагIлу царна юкъера доттагIлен бувзамаш. Лоаллаха ядача шин района къахьегама коллективай викалаш вIаши хьоашалгIа ух, опыт дIа-юха эц, эшачоа гIо-новкъостал ду. Тайп-тайпарча къамах болча наха юкъе доттагIал, гаргало тоссалу. Иштта хIара шера Ленина цIерагIчеи «Чермен» яхачеи колхозашка коартолаш дIаюв «ДоттагIлен кхашка». Цу кхашкара чуийца коартолаш ехка даьккха ахча хьожаду машара фонде. Иштта, Пригородни района Хетагурова цIерагIча колхоза звеньевойс Тедеева ший техникаца, фуца дIадахача шера Назрановски района «Октябра 40 шу» яхача совхозе гектар майдан тIа дIанийра коартолаш. «ХIаьта шоай аргIанна, царца яхь лелаеча ТIой-Юртарчара цу колхозе 70 гектар тIа хьажкIаш дIайийра. Цул совгIа, ший йоккха опыт Тарски лаьтта леладераштa дIател цIихезача хьажкIаш лелаерхочо, Социалистически Къахьегама Турпала Кодзоев Бахьаудина.

Цу тайпара Пригородни района партийни организаце идейно-политически интернациональнии кхетам балара дIахьоча организаторски балхо ший пайда лу. Районе холуш тоаденнад морально-психологически хьал, къахьегама коллективашта юкъера бувзам чIоагIбеннаб, дегIаух интернациональни бракаш, тайп-тайпара къамах болча дукхкача дезалашта юкъе хьахиннад доттагIлен бувзамаш.

Цу дерригне а гIо ду болхлой общественнии къахьегамеи хьинар айдара.

К. ЮСУПОВ.

СОАССР.

«Известия-89»

«Известия Советов народных депутатов» яха газет хIара дийнахьа арадоаха дукkхача наха дола политически юкъара газет да. Из арадоах СССР Лакхехьарча Совета Президиумо. Цун хIара номера хьалхарча оагIо тIа яздаь да: «Газет арадувл 1917 шера марте денз». Мехка эггара къьанаrIчарех цхьа издани йола «Известия» Ленина, Октябрьски революце, Къахьегама ЦIеча Байракха орденаш енна да. Газета хIара дийнахьара тираж итт миллионал совгIа экземпляр я.

«Известия» кIирагIа ворххIазза арадоал дийнахьа шозза долаш: сарахьа Москванеи Iуйрийна берригача мехкаи. Тха газет ялх оагIув йолаш да. Бакъда кIирандийнахьа йиъ оагIув мара хилац цун. Цу тIа хул дукхагIча даькъе оперативни информационни материалаш. ХIаьта салоIа ши ди тIакхоачаш «Известия» арадоал борхI оагIув йолаш. Цу тIа хул «Кердача хоамий панорамагара» денз очеркашкеи литературах а искусствах а йолча обзорни статьяшкеи кхаччалца еша эггара тайп-тайпара йола материалаш. «Известия» арадоах 59 городе, царех 56 городе из дIадохьийт фототелеграфагIа.

Газета керда номер цхьан дийнахьа мара пайдана яц, яхаш дувц. Из нийса дац. Бакъда газето ювц сиха додача ден событеш, цун йоакхо, дегаrIоз а къувлар а. ХIаьта ерригаш хьанйцача, газета оагIонаш тамаше свойство йолаш я: ерригаха шийна чулоац цо. Хьаеллал «Известей» подшивкаш, цун IажагIъеннача оагIонаш тIара шуца дувцаш хургья ха ше. Дувцаргда Советий мохк хьахилара а дегIабара а историех, цкъаза турпалал трагедеца уллув йолаш долча, сий долаш а хала а хиннача, хьайна дуIа санна а чоалхане а долча историех.

Газет дийна а социальни а организм я. Из низ болаш да миллионаш болча читателашцарча, общественни хетачун трибуна хила, коллективни пропагандисти коллективни агитатори хиларал совгIа, из иштта коллективни организатор хила этта да из. Перестройка ечеи ерригa советски общество революционни керда йоаккхачеи вай деношка къаьстта доагIаш да уж керттера дIадехараш.

Газет, цун хIара номер эггара чIоагIагIа чулоацам болаш, безаме, теркам тIаозаш мишта ергья яха дешаш, уж журналистий дайман дола дешаш къаьстта ира айттад 1989 шера балха план оттаеш «Известей» редакцена хьалхашка.

Вай дах чоалханечеи низкъалчеи хана, общество революционни керда йоаккхача хана. Перестройка тIехь-тIехьа вахаре кIоарглу, наьха общественни сакхетамеи хIара дийнахьарча практикаи башхало белгал а йоаккхаш. ТIехь-тIехьа лакхлуш латт социальни хьинар, дIадоладаьр чакхдаккха парте яьча чIоагIалонах бола тешам холу цхьадолча, редакце ухача геттара дукхача письмощца. Цхьадолча бетташка хIара дийнахьа «Известешка» кхоач ши эзар гаргга письмо.

Цхьаболча читателашта газетах хет новкъостал дергдола а берригаш бувцаргбола а тIеххьара инстанци. Бакъда дукхагIболча наха редакце письмо дайт юкъарчал доацаш пачхаьалкхенна доал деча юкъе дакъа лацар, шийна хетар гуччахь дIаала, цу е вокх деша хьакъехьа раьза хила е раьза ца хила таро хилар лерхIаш. Цу тIара хьадоагIа оттаяь проблемаш дукха хилар. Мишта хувцаргья маьхаш хьахилара механизм? Сево юхаувз Кхачан программа кхоачашъелга? Мишта дегIаба беза кооперативни болам, практике мукъалой гIулакхаш де колхозаштеи совхозаштеи? Харжа безий директораш, хIаьта мишта харжа а беза? Мишта гIулакх хила деза вай мехка истореца?

Кхетадеш ма дий, редакце деррига письмош арадаха таро йоацилга (оаш белгалдаь хург ма дий) «Известия» шоай оагIоний дикка доккхача даькъ тIа письмош арадоахача дукха доацача централни газетех цаI дале а.

«Ах шера а кхы дукхагIча хана а тIехь хIана доах нах баха цIеношка чуховшабелга?.. «Цхьадола хIамаш динза а долаш, баха чухайшарий тоас езаш гIетта линолеум, дIа ца къовлалу кораш, во, йирча яь штукатурка йолаш хьа хIана ийду керда даь цIенош?». Къулбаседа республикашкара редакце даьхкача бIаьш долча письмош тIарча цу дешашта жоп делар «Известия» тIа араяьннача (4.01. 1988 ш.) «ЦIа дIаденнад. Нах чуховшабелга тIехьатетт» яхача статьяс. Хьагучадаьлар гIишлонхой хинна ца Iеш нах чубаха мегаргдоаца цIенош уйла ца еш, города, республика цхьадагалаьца «планий хьаштий» духьа мегаргдолаш лаьрхIа хьайдеш йола моттигерча Советий комиссеш эггара хьалха бехке хилар.

Читателий письмоца дувца йиш хилийтар «Известия» газетага грипп хиларагIа Нальчика школаш дIакъовлаяь городской комиссе решени лоIамагIа, кхетамза дIаяккхарах («Вирус запрета», 17.02. 1982 ш.), Iилма теркал ца дарах, Дагестана юртех кабинете цIераш тахкарах («Директивная топонимика», 2.09. 1988 ш.), Нохч - ГIалгIайчене совлен йолча къахьегама ресурсех пайда эцара проблемех («Человек ищет работу, а работа — человека», 7.01. 1988 ш.), Махачкала — Сортировочная станце машиннаькъахой опытах («Вариант Газиева», 1.04. 1988 ш.), Нальчике наха шоашта цIенош хьалдарах («Построить свой дом», 4.05. 1988 ш.), Къулбаседа ХIирийчен автоуправлене кадраш шоай лоIаме хьахаржарахи дIа-са нийсъярахи («Игра в демократию взята на вооружение чиновников», 16.09. 1988 г.) и. кх. а.

Эггара хьалха тха сатем боабеш я республике шерра овлаш хийца куначескваи протекционизмаи проблемаш хинна ца Iеш. Къулбаседа Кавказа автономни республикай правоохранительни органашка социалистически законность гIожа телхаеш хиларах йола сведенеш.

ДIадахача шера шоззеи укх шера шоззеи гIоттайир оаха гIишлош яра системе бумаготворчестваи графоманеи проблемаш, цу гIулакха «Каббалкграждан п р о е к т» трест йовзара объект а хержа («Рутина под знаком прогресса» и «Вместо дела — горы бумаг»). Газето-м гIо дир проблемаш къоастае: кIезигагIа хилар центрера яха «входящии» «исходящии» директивни указанеш.

Мишта латт гIулакх Къулбаседа Кавказа гIишлон кхыча организацешка? Жоп лац, сайцаб.

ТIаккха тахан а тIехьа, перестройка кхоалагIча шера, дIадаккханза долаш да «цхьа халахетар хургдийтеш, хьакимаш эгIаз гIоргбий-теш?» яхар.

1989 шера планаш увттаеш «Известия» газето деррига а ду XIX Ерригсоюзни партийни конференце решеней кIийлен тIа. Газета ший керттера де лерхIар хет хIанзарча хьалашка кердача строя ленински куц меттаоттадеча, из тIадийттарехи деформацеехи мукъайоаккхача, общество дегIа ца яйташ къувлаш а социализма потенциалах бизза пайда ца эцийташ а мел хинначох мукъадовлача партена берригача низаца новкъостал дарах.

«Известия» газета декхарийла да халкъа депутатий Советий балхах дар читателашка дIадовзийта. Сийлахь-боккхача Октябрал тIехьарча берригача шерашка хинна советски вахар а тема керттера я хIанз а газета оагIонаш тIа. Бакъда 1989 шера «Известия» газето къовсам лоаттабергба эггара хьалха вай общества политически система корта хиларах тарра, цох пачхаьалкхе хьахулийтар хиларах тарра Советий лоархIам геттара лакхбара тIехь. Еррига Советаш реально болх беш хургйолаш, пачхаьалкхен Iаьдалеи доал дареи инициативни, полномочни центраш хургйолаш хилийтар керттера декхар да. Халкъа депутатий, ший читателий, штатни болча а штатни боацача а корреспондентий новкъостаща газето лерхI ерригача Советий балха кIоаргга анализ е, цар балха тIа эггара дукхагIа нийслу кхоачамбоацараш гучадаха, социализма демократически принципаш гIулакхаца кхоачашъеш хиларах йолча опытах дувца.

1989 шера «Известия» газета берригача балха тIа керттера хургба радикальни экономически реформа кхоачашъяра тIехьара къовсам. Ховш ма хиллара, парте хаьдда оттадаьд укх гаргарча шерашка доал дара тIехьъяьнна йолча централизованни, командни системагара экономически методаш гIойленахьа хилара, централизмеи самоуправленеи ма могга цхьана хилийтара кIийлен тIа демократически системага довлара гIулакх. ХьатIадоагIача шера «Известия» газето лерхI экономически темай материалаш предприятей бокъонаш чIоагIа шеръяро, уж шоай лоIаме хилийтаро практике луш долчоа, теркам тIабохийташ, планироване порядок мишта караерзаю хьожаш, доал дара организационни структурашка хула хувцамаш, маьхаш хьахилар эргадаьккха тоадар, производства средстваш оптови йохкарга довлар дувцаш аряха. Редакце сатувс «Известия» газета экономически выступленеш бакъдар нийса а ма доагIара а дувцаш, рекомендацей цIенхашттара Iилма кIийле йолаш, дикагIбарий опытаца чIоагIало лувцаш хиларга. Журналисташа известинцаша шоай эггара хьалхара декхар лерхI хозрасчетеи самофинансированеи кIийлен тIа хьаеш йолча боахама керда механизм сихагIа болх бе йолаялийтара новкъостал дарах.

«Известия» газета оагIонаш тIа йоагIаш йола моттиг лоацаргья КПСС къамий политика кхоачашъяра темаша. Ленински хьисапе къамий политика дIаяхьар — из да хIара къаман а бIарчча хьайиьача мехка а хьашташ ма могга диззагIа теркал дар, СССР дерригача халкъий вежарашха дола доттагIали интернациональни цхьоагIои чIоагIъяр. 1989 шера «Известия» газет дага да союзни автономни республикай, автономни областийи округийи вахар диззагIа дувца, къамий политика ленински принципаш чIоагIа а хадданза а хьаллоацаш бола Iилма, литература, искусства ший автораш цу регионашка шерагIа юкъеоза. Уж принципаш тахан а къамий деша хьакъехьа тешаме къулба хинна латт. ХIаьта из цхьа моллагIа доаца а деликатни а дош да.

1989 шера «Известия» газето геттара боккха теркам тIабохийтаргба Iилма, унахцIено лораяра, халкъа образоване, лакхерча школа, литература, искусство, физкультура, спорт дегIайоалаяра проблемаш ювцара.

Ший керттерчарех цхьа декхар лерхI газето правови знанеш дIайовзийтарах. Иззa йола демократизаци хила а еза, хила а йоагIа законность чIоагIдара, массанахьа а законаш кхоачашдара, уж толхадаьчоа таIазар дара кIийлен тIа. ТIехьа тIайоагIача хана а чIоагIде деза законность, правопорядок, эргадаьккха тоаде деза законодательство, бахаха наха массанахьа а юридически кхетам лулга вIаштIехьдаккха деза. Из ца дича хила йиш яц социалистически правови пачхаьалкхе. 1989 шера тха читателашка кхоачаргья «Известия» газета «Юридически диалогаш» «Судебни очерк», «Юридически служба» яхача рубрикашта кIал язъяь керда материалаш.

«Известия» газето хIара номера ший оагIонех ахханеш тIа дунен халкъашта юкъерча темай материалаш арайоах. Тахан воашка хьийжа ца Iеш, воашта гонахьарча дуненга а хьеж вай керда довлара позицешкара. Социализми машари къаста йиш йоацаш дац. Вай классови хьашташ дизза дужаш да дерригача адамий тахханарча приоритетни хьашташа, Лаьттара вахар лораде уж гIертарца. Газет гIерт плана тIа хулаш мел долчох оперативно, ма дарра нийса, объективно, ший читателашта дувца, вай чоалханеча, вIашдухьалерча бакъда цаI долча а вIашидувзаденна долча а дуненах дувца. «Известия» газета доазол дехьа 40 корреспондентски пункт я, эггара йоккхагIйолча информационни агентствашца дувз из телетайпай духхьаларча линешца. Дунен халкъашта юкъарча вахара темаш хан-ханнахьа ювца тха политически обозревателаш шерра бовзаш а лоархIаш а ба.

ДIадахача шера тха газет ухаргдолаш язлураш ши миллион дукхагIа хилар. Из дика да. ТIаккха «Известия» газета авторитет лакхъеннай. Къулбаседа Кавказа автономни республикашкара тираж а лакхъеннай (56 эзар экземпляр хиннача ра 96 эзар экземплярага кхоачаш). Бакъда анализо хьахьокх: «Известия» хьалха а санна берригача депутаташеи советски органий берригача болхлошеи ца дешаш хилар. Къаьстта из доагIа Дагестанаи Нохч-ГIалгIайченаи. Из уйлае йоагIаш хIама да тхона, известинашта а иштта автономни республикай партийни, советски органашта а. Шоай бехктокхам бизза бовз журналисташта-известинцашта. Оаха тахан доллача хIамах цIена а гуччахьа а дувца деза. Гласноста еннай тхона из бокъо. Цудухьа бакъдар дувца а язде а деза, бакъдолчуниа, техкача факташца чIоагIало лувца еза, искусственни сенсационность хургйоацаш. Иштта кхетаду оаха читателашта хьалхашкара тхоай декхар. 1998 шера цар хьашташи дагалаттараши кхоачашде а хьожаргда тхо.

Редакце тIадиларагIа

А. КАЗИХАНОВ,
«Известия» газета Къулбаседа Кавказа автономни республикашкара соб. корр.

И. ЯКУБОВ,
«Известия» издательства Къулбаседа Кавказа отделене заведующи.

Республике шерра чакхдоалаш да коартолаш чуэцара тIадерзадаь балхаш. Хаоттам аттачарех ца хиннача укх шера дуккха халонаш лайнай коартолий кхаш леладераша. Дукха къахьега дийзар цар хьувкъам кIалхарбоаккхаш. Деррига зе дIадаккха аьттув баьннабеце а, из дикка кIезигде низ кхаьчаб царех дукхагIбарий.

Масала, Назрановски района «Экажевский» совхоза Евлоев Ахьмад керте латта звено. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 130 центнер коартолаш чуэц цо. Цул совгIа хьаьккха продукци дика а я.

— Цу зIамигача коллектива цIи эггара хьалха якха лов сона, — аьлар Назрановски районни агропромышленни объединене председатела заместитела К. Аушева. — Шийна хьалхашка латта декхараш дизза кхоачащдеш хьайоагIа из.

Боккха теркам тIабохийт совхоза кулгалхоша, специалисташа коартолий кхаш леладерий болх ма хулла дикагIа дIагIоргболаш. Цу гIулакха оарцагIъяьккхай дукха техника, нах. Каст-каста воагIа укхаза совхоза директор Я. Галаев а.

М. КАРТОЕВ.

СУРТА ТIА: Я. Галаев (аьттехьарвар), А. Евлоев, коартолаш чуэцаш бола мехкарий.

С. ХУГАЕВА сурт.

Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех

Кердачун зIиргаш дегIадоаладе

Къахьегама ресурсаш эшачул совгIа хилара дош чIоагIа ира латт вай республике. Къаьстта Назрановски районе. Цох лаьца цкъа мо дуккхаза яздаьд оаха, керттерча даькъе критика а еш. МалагIа хувцамаш хиннад цу даькъе? Цу хаттара жоп лаха дагахьа ТIой-Юрта дахар тхо.

ТIой-Юрт тоъал дукха нах баха моттиг я. Духхьал къахьега йиш йолаш кхо эзар совгIа саг ва укхаза. Белгалдаккха деза, из цифра шерагара шерага алсамйоалаш йоагIалга а. ТIаккха мичахьа дIатарлу сеплара дукха нах, ер ма йий аьнна йоккха промышленни предприяти йоацача юрта?

— Керттерча даькъе тха юртахоша болх бу «40 лет Октября» яхача совхозе, — аьлар моттигерча юрта Совета исполкома председатела Зурабов Ахьмада. — Цу боахаме цахаддаш къахьегаш ТIой-Юртара 600 саг ва. Аьхкий, юртбоахамера балхаш сихделча, шозза дукхагIа хул уж.

Кхыйолча, дукха е кIезига балха кулгаш эшача моттигех дувцаш хилча, хьоахае еза барзкъаш тега цех, школаш, тикаш, участкови больница, берий беш, аптека, баня, музыкальни школа, бувзама узел, кхыяраш. Цу тайп-тайпарча организацешка къахьегаш 400 гаргга саг ва. Царел кIезигагIа бац лоалахарча Къулбаседа-ХIирийчен промышленни юртбоахамеи предприятешка дIатарбеннараш. Уж болх беш ба Орджоникидзе, Бесланe, Чермене, вежарашха йолча республика дукхача юрташка. Юкъера лаьрхIача шера 350—400 саг мехка гаргарча а гаьнарча а регионашка договорагIа болх бе дIаух. КIезига бац тIойюртахой Омски, Тюменски, Свердловски, Ростовски областашка, Красноярски крае, Казахстане.

Из деррига дале а, хIанз а хьалха да эшачул совгIа йолча къахьегама ресурсий проблема юрта къоастаяьй ала. Фу ду цу даькъе юрта Совета исполкомо?

— Укх шера керда балха моттигаш хьаяра тхона оттаьча планагIа бIаь саг дIатарве веза дар тхо, — йоах А. Зурабова. — Из декхар хIанзле тIеххоачашдаьд. Шу чакхдалале кхы а 20—30 балха моттиг хьаелла тхоай аьттув баларга сатувс оаха.

МалагIа таро я из дара? ТIой-Юрта болх беш я швейно-полеводчески цех. Везткъа саг чувоагIа цунна. Аьхкий совхоза кхашка къахьег цу чурча кхалнаха, хIаьта хьувкъам чуийца баьлча барзкъаш тега болалу уж. Вешта аьлча, бIарччача шера де хIама корадоагIа царна.

Из цех хьалха юртара клуб чухиннача цIагIа я. Йоккхача помещенех ах мара дIалаьцаяц цо, юхейисар цхьаккха пайда ца эцаш яьсса латт. ЛаьрхIа лацига барзкъаш тега оборудовани оттае. Из дича юртара кхы а 70—80 кхалсаг балха хьаэца йиш хургья. Сево соцадаьд гIулакх? Бахьан—эшаш йола оборудовани яц. ХетачогIа, укхаза ший дош ала деза Назрановски райисполкомо, моттигерча совхоза кулгалхоша. Керттерча даькъе цар хьашт долаш ма дий из.

Тахан вай вахаре шерра моттиг дIалоац кооперативни боламо. Цу хьакъехьа цхьаьна хувцамаш хиннад ТIой-Юрта. Масала, моттигерча юрта Совета исполкома гаьна доацаш хьайийллай «Эрзи» яха цIи тилла кооперативни кафе. Виъ саг ва цу чу къахьегаш. Юртахоша дикадар мара алац царех.

— Ткъо саг ва юрта кхаьккхех кетараш хьаяра, тIехьнахьа дувхаду барзкъаш тегара патент ийца. — йоах А. Зурабова. — Кастта дIалургда кхы а ворхI свидетельство.

Укх тIеххьарча хана шоай доалахьара цIенош хьалдара 160 участок еннай юрта бахача наха. Цхьабараша, лардаш ехка а баьнна, цIенош хьалдоладаьд, вожаш хIанз а тохалуш мара бац. Укхаза дош отт, ма дика хургдар ТIой-Юрта ма хулла дукхагIа гIишлон кооперативаш хьайийллача. ХIанзарчоа уж шиъ мара яц. ЦаI — аьшкбетонни керамзитни блокаш хьаеш, шоллагIъяр — чура балхаш деш. Цар гаьнна низ кхачац юртахой хьашташ кхоачашде. Из кхоачамбоацар дIадаккхара оарцагIовла беза юрта Совета депутаташ, совхоза кулгалхой. ХIаьта гIишлон кооперативаш хьаелла ловш бола нах укхаза кIезига бац. Хьалаха беза уж, новкъостал де деза царна.

Бокъонца бала хиннаб ТIой-Юрта бахача наха юрта юкъе хьалле лоладаьча культура ЦIенах. Мел дукха дийцад цох лаьца, цхьабакъда, хувцалуш хайра хIама дац. Масала, укх шера цу объекте де деза балхаш 100 эзар сома маьха да. хIанзлехьа хьадаьраш царех итталагIа дакъа а дац. Тхо цига хиннача дийнахьа саг вацар цу объекте.

Новкъа дале а, цхьа масал доаладе йиш йолаш бац тIойюртхой халкъа промыслаш дийнъярах. Ва, цхьаккха говзал йоацаш нах хиннаб-те вай дай яха уйла дагайохийташ хIама да из. Боккхийча наха дувцачогIа, мел дукха нах хиннаб хьалха юрта аьшкан, дахчан пхьараш болаш, догамаш де ховш, бийла кирпишк хьаеш, кога гIирс беш. ХIанз царех дукхагIдараш дIалоалаши дицлуши доагIа. Цкъа, миччa хана кертах каетта езаргъяц-те вай уж гIулакхаш дагадоха гIерташ?

Керда балха моттигаш хьаеллаш, нах дIатарбеш кIезига болх баьбац моттигерча юрта Совета исполкомо. Юстара лаьттабац совхоза кулгалхой а. ХIаьта а мелъялийта йиш яц урхаш. Шерагара шерага дукхагIа хулаш латт юрта нах. Царех хIаравар дукхадезача, цун дог латтача гIулакхаца кхеве веза.

М. МУРАТОВ.

Доазол дехьара

Дуне цхьан кIирагIа

ХЬАЬКЪАЛГА ГIОЛЛА МАШАР

ООН Генеральни Ассамблея сессе Нью-Йорке общеполитически дискусси еш я. Цига дакъалоацараша белгалдоах, тIеххьарча хана дунен халкъашта юкъера хьал белггала тоаденна хилар. Пачхаьалкхенаша цхьатарра низаш оарцагI а даьха, ООН-а дакъа а лоацаш доккхий гIулакхаш карагIдаьннад кхерамзле чIоагIъяра даькъе, масала, герзаш дIадахара, регионални проблемаш къоастаяра, экономика, экологе сфере цхьана гIулакхаш леладара хьакъехьара диалог дегIайоалаяра, информацеш дIа-юха ийяраи наха юкъера контракташ шеръяраи.

Керда уйла дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка эффективно дегIайоагIаш хилар хьахьокх советско-американски политически диалог дIаяржаш латташ хиларо. Дика лоархIаш я 22 — 23 сентябре американо-советски гIулакхий берригача гома хьакъехьара дешаш дувцаш СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Э. А. Шеварднадзеи США пачхаьалкхен секретара Дж. Шульцеи Вашингтоне хиннача переговорий аргIанарча раунда итогаш. КIайча цIагIа вIашагIкхетар хиннад Э. А. Шеварднадзе США президентаца Р. Рейганца, хIаьта иштта къамаьл даьд вице-президентаца Дж. Бушаца а.

ООН Генеральни Ассамблея общеполитически дискуссе къамаьл деш, советски министра дIакхайкаьй СССР арахьарча политика программа. Дунен общественносто шерра дика откликаш а еннай цунна. ЛоархIаме а чулоацам болаш а я, аьннад цунах ООН Генеральни секретара Перес де Куэльяра. Къаьгга ховш да, белгалдаьккхад цо, ООН йолаш йолча механизмах дунен халкъашта юкъера тайп-тайпара проблемаш къоастаярга долха наькъаш лахара пайда эца гIерташ Советски Союз хилар. ДIакхайкаьча дукхача идеяшта юкъе къаьстта белгалъяккха еза ООН, цун Генеральни Ассамблея, Кхерамзлен Совета, Экономическии Социальнии Совета лоархIам лакхбара хьакъехьара предложени.

Йоккхий дунен халкъашта юкъера проблемаш къоастаяра ООН кIоаргга юкъеозаро хьахьекхар тIахьожама керда механизмаш чIоаггIа эшаш хилар. Из бахьан долаш Советски Союзо дунен халкъашта юкъера сообществo тIахьийхар дунен халкъашта юкъерча наблюденеи тIахьожамен агентства идел ООН доазонашка ювца, аьнна. Из хиланза даргдоацилга кхетаду дуккхача мехкаша. Иштта, Японе оттаяьй ядерни лелхамашта дерригдунен сейсмически тIахьожам лоаттабарах йола тамашийна дика идея. Франце я дунен халкъашта юкъерча спутникови системана наблюдени яра рациональни идея.

Тахан тIемацеи цун средствашцеи политически гIулакхаш чанхдоахалургдац, аьнна вывод а яь Советски Союзо политически гIулакхашца новкъостал ду из нийсагIа йола принцип дунен практике чIоагIъяра. Укхазара хьабоагIаш ба Афганистана хьакъехьарча Женевски соглашеней болаш бола боккха лоархIам. Из — духхьал цаI мара доаца регионални конфликт дIаяккхара дола локальни хIама хинна Iац. Из — дуне тоадара процессерча цепной реакце эггара хьалхара звено, политически уйлана качественни перестройка яра дола тешал, кхыча регионашта баь дика хоам ба.

Цхьабакъда, дунен тIа долаш да хIанз а тайп-тайпарча шин системана юкъера къовсам конфронтационни формагIа боацаш хилийтар ловча оагIорахьа дуненна консолидаци яра духьале е гIерташ дола низаш. Хьагучох цунца дашха доагIаш да потенциально цу тайпара хила йиш йолча позитивни хIамай список бIарчча ца хилар. Чакхдаланза дисад, масала, стратегически герзаш 50 процент кIезигдара хьакъехьара Договор кийчделга.

Новкъа да герз космосе даккхара никъ дIакъовлаш йола соглашени е 1988 шера вIаштIехьа ца далар а. Бокъонца хила йиш йолча дIатIакхаьча дар химически герз дизза дехкара а дIадаккхара а хьакъехьарча универсальни конвенцена кIал кулгаш язделга. Ховш ма дий дукхагIдола принципиальни дешаш е барт баь е барт бечча дIатIакхаьча долга. Цхьабакъда, укхаза а духьале еш да гIулакх чакхца доаккхийта цхьацца дола хIамаш. ХIаьта цу деша хьакъехьа прогресс ца хиларагIа химически герз дIадаржар кхерам болчча дIатIакхаьчад.

Ядерни герзаш дIадаха доладаро чIоаггIа айбаьб моллагIа дар санна долча герзий а герзашцарча низий а проблемай лоархIам. цу даькъе форда тIара герзаш а долаш. Укхаза карарча шера дукха хIама де могаргда мотташ хиннадар. Варшавски Договора чудоагIача, пачхаьалкхенна кхайкаьча вIашдухьала латтача шин военно-политически союза тIема потенциалаш радикально кIезигьяра программо-практически решеней наькъ тIа яьккхай проблема. ХIаьта цар де лерхIар къаьгга ховш да — оагIонашка оборонана кхоачам хиллал мара низаш средстваш хургйоацаш, цIаьхха тIалата а наступательни тIом бе кхоачам боацаш а мара уж хургйоацаш дола хьал оттадар.

Эггара хьалха кхоачашде дезарий календара тIа латт общеазиатски кхерамзле Iалашъяра декхар а. Йолаш я цхьаькха приоритетни проблема а — экологически яр. Советски Союзо, масала, аьннад ВIашагIкхийттача Штаташка, кхыча державашка белггала йола тIема программаш йита а йите цигара мукъаьнна средстваш экологически кхерамзлен дунен халкъашта юкъера режим хьаяра хьожае, аьнна. Адамленна средстваш эш планета йохаяра а ца эшаш, из кIалхаръяккхара.

1988 шерарча керттерча событей анализо хьахьокхаш ма хиллара, боламагIа хьалдиза а цу цхьан ханна — торможени йолаш а хиннад из. Из деррига а бакъду М. С. Горбачева аьннача дешаша: «Дунен тIа чоалхане. дукхагIча даькъе нах цунца Iаьма боаца хьал отташ латт. Керда перспективаш а, керда халонаш а хьаеллаш бола керда бIаьха никъ дIаболабеш да вай».

«Хьаькъалга гIолла машар» яха принцип кулгала а лувцаш, Советски Союзо мел могар ду кердача тайпара хьалхашкахьа дахара тенденци котъяккхара.

ДЕКХАРИЙ ДУКЪА КIАЛА ЛАТТАР

Малхбузен Берлине хиннай дунен халкъашта юкъерча валютни фонда а Дерригдунен банка а аргIанара сесси. Цига гулбеннабар 151 мехкара 12 эзар гаргга политикаш, банкираш, финансови гIулакхаш леладераш.

Сессе хиннарех дукхагIбараш дерригаш лаьрхIача 1,2 триллион доллар дола доккхий декхараш доахкача декхарех гIадоагIача мехкий викалаш бар. Шоай чIоагIа счет дIакхайкаьй цар дегIайоагIача капиталистически пачхаьалкхенашка — дегIадоагIача мехкашта нийса йоаца, эксплуататорски экономически порядок качъелла болча кредиторашка. Перу кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Луис Гонсалес Посада белгалдаьккхад, масала, 410 миллиард доллар хулача декхара дукъа кIала а латташ Латински Америкерча экономическии социальнии кризиса боарамаш кхерам тIаоттача кхоачаш лакхденна хилар. Духхьал 1982 шера денз 1987 шерага кхаччалца США-си кхыча кредиторашеи латиноамерикански мехкашкара поступленей хьисапе 190 миллиард доллар шоай сейфашка диллад. Цу цхьан ханна белгалдаьккхад министра, хIара шера моцалеи лазарехи Латински Америка мехкашка 700 эзар бер ла, 100 миллион гаргга бола нах «кхераме къел» йолча хьалхашка бахаш ба. Регионa мехкашка хьабе болх боацаш 40 миллион саг ва.

Финансови декхарий шод чIоагIлуш боагIа Африка мехкашка а. Цар декхар 220 миллиард да. ЭкспортагIа дIаухийтача бийдала а импортагIа цар хьачукхухьача кийчача изделей а маьхаш хувцаш хилар бахьан долаш хIара шера итташ миллиардаш доллараш доаду. Дерригдунен банка даьча лоархIамегIа дIадахача итт шера африкански бийдала маьхаш кхозза-диазза кIезигденнад. Африкански мехкий экспортагIа йоагIача ерригача поступленеех ахаш духхьал доахкача декхарех йола проценташка дIаух.

Керттербарех болча капиталистически ворхI мехка — США, Японе, ФРГ, Франце, Великобритане, Итале, Канада финансай министраша а централни банкай управляющеша а сепаратни совещани яьй, сессе еш йола критически выступленеш юхатоха а гIерташ. Цар лаьрхIад декхарашта доагIаш дола 18 мехка, керттерча даькъе африкански дараш а долаш, доагIаш дола проценташ кIезигде, деррига а хьанйцача 500 миллион доллар гаргга. Цу хьакъехьа Филиппинай финансай министра Висенте Хайме нийса аьннад: «Цу тайпара телача хIамилгашта могаргдац тIехьашкахьа юхаухаш йола фондаш совцае, из бахьан долаш дукха дегIадоагIаш дола мехкаш экономическии политическии катастрофага кхача мегаш да».

Цу тайпара выступленеш йир дегIадоагIача мехкий кхыболча дукхагIболча викалаша а. Цар хьадийхад нийсхон экономически порядок оттаелга шоай товараштa йолча экспорта наькъ тIара таможенни а кхыйола а духьаленаш дIаяха, банковски процента гIаьра хьисапе ставкаш Iолохьелга.

Уж дIадехараш хьаллаьцад дуккха эзараш болча демонстранташа Малхбузен Берлина улицашка. Цига дакъа лоацаш хилар лаьрххIа цига баьхка хинна Европа, Азен, Латински Америка мехкий викалаш. Демонстранташа хаьдда дIааьннад «семерка» совещане тIанийцача гIулакхашта шоаш раьза боацилга. Цар харцахьа лаьрхIай керттерча капиталистически пачхаьалкхений экономически политика, хIана аьлча дегIадоагIаш дола мехкаш цо къийдендаь.

Геннадий ШИШКИН. (ТАСС).

Эккхадаь, ший цIагIа лаьца доалла халкъ... иштта бала тIаоттабаьб сионисташа Iарбий палестински халкъа. Тель-Авива доал дераша оттаьча наьха лаьтташ дIалувцара чотагIа Израилах «сийлахь - йоккха» пачхаьалкхе яра йолча стратеге законагIа доагIаш цун да долча халкъа Палестине моттиг йитаяц. Бакъда, ший къаман бокъонаш бахьан, ший кортамукъа пачхаьалкхе хилара тIехьа палестински халкъо лоаттабу къовсам лаьгIбеннабац. Цунна тешал ду палестинцаш израильски оккупанташта духьалгIовттаро. ГIожа низ беш уж совцабе гIертарах хIама хилац израильски гIаьрахой.

СУРТА ТIА: Иордан яхача додача хи малхбузерча оагIорахьа дIалаьцача лаьтта израильтянаша лийцача кагийча наьха группа.

ТАСС фотохроника.